

תיבה ז'-1: המאפיינים הדמוגרפיים-חברתיים-כלכליים של החולים בקורונה

- שכיחות התחלואה בקורונה (מאומתים, מאושפזים ונפטרים) במגזרים החרדי, הערבי והדרוזי הייתה עד סוף ינואר 2021 גבוהה יותר מאשר אצל היהודים הלא-חרדים.
- כמו כן, ההסתברות של מגזרים אלו להתאשפז הייתה גבוהה פי שלושה, וזאת לאחר שמביאים בחשבון מאפיינים דמוגרפיים-חברתיים-כלכליים של האנשים.
- פתיחת בתי הספר תרמה כפי הנראה לעלייה של כ-4% בסיכוי של התלמידים להיות מאומתים, והסיכוי גדל עם הגיל.
- במשקי בית שכבר יש בהם מאומת כ-1/3 עד 1/4 מהנפשות הנוספות מאומתות. שיעור המאומתים במשקי הבית הללו גבוה בהרבה מהמוצע באוכלוסייה, שעמד על כ-7%.
- בהשוואה בין-לאומית שיעור הנפטרים מקורונה בישראל עד אמצע פברואר 2021 היה מעל אמצע מדרג השיעורים במדינות OECD (לא כולל את אלו במזרח אירופה, במרכז אמריקה ובדרום אמריקה). זאת לאחר שמביאים בחשבון שהאוכלוסייה בארץ צעירה והתמותה מהמחלה ברחבי העולם ובארץ רובה המכריע בגילים מבוגרים.

מגיפת הקורונה התפשטה לישראל בשלהי חודש פברואר 2020, ומאז רשמה עליות וירידות – בהתאם לצעדי הריחוק החברתי שנקטו והציות להם, למוטציות של הנגיף ולהשפעותיהן על תפוצתו ומסוכנותו, להתקדמות מבצע החיסונים, שהחל בסוף השנה, ולגורמים נוספים. בשכיחות התחלואה בארץ (וגם בעולם) ניכרה שונות לפי מאפיינים דמוגרפיים-חברתיים-כלכליים, ובתיבה זו נעמוד עליהם בקצרה. הניתוח מבוסס על זיווג קובצי חולים מאומתי קורונה של משרד הבריאות עד סוף ינואר 2021 עם מקורות מידע מינהליים וסקרי כוח אדם המצויים בלמ"ס.¹ כיוון שמספר החולים המאומתים לא משקף את התמונה המלאה, כי הוא תלוי בין השאר במספר בדיקות הקורונה,² רצוי להתבסס גם על נתוני המאושפזים והנפטרים, המשקפים טוב יותר את היקף התחלואה ואת חומרתה.³ בתקופה הנסקרת, עד סוף ינואר 2021, אובחנו בישראל כ-646 אלף חולי קורונה וכ-30 אלף מהם אושפזו בבתי חולים. מספר הנפטרים מקורונה עמד על כ-4.7 אלפים, והתמותה העודפת במרץ עד דצמבר 2020 (בהשוואה לתמותה בתקופות המקבילות בשנים 2017–2019) הגיעה לכ-10% (וינרב, 2021).⁴

שיעור התמותה מקורונה בישראל היה מעל אמצע מדרג שיעוריה ב-25 מדינות OECD (לא כולל אלו במזרח אירופה, במרכז אמריקה ובדרום אמריקה – ראו הערת שוליים 1 לאיור 1), וזאת לאחר שמביאים בחשבון שהאוכלוסייה בישראל צעירה יחסית והתמותה מקורונה ברחבי העולם ובארץ מרוכזת בגילים מבוגרים (איור 1). יותר משלושה רבעים מהנפטרים בישראל היו בני 70 ומעלה; בקרב בני 70–79 שיעור הנפטרים בישראל נמצא בשליש העליון של מדינות ההשוואה, ואצל בני 80 ומעלה השיעור בארץ מעל אמצע המדרג.

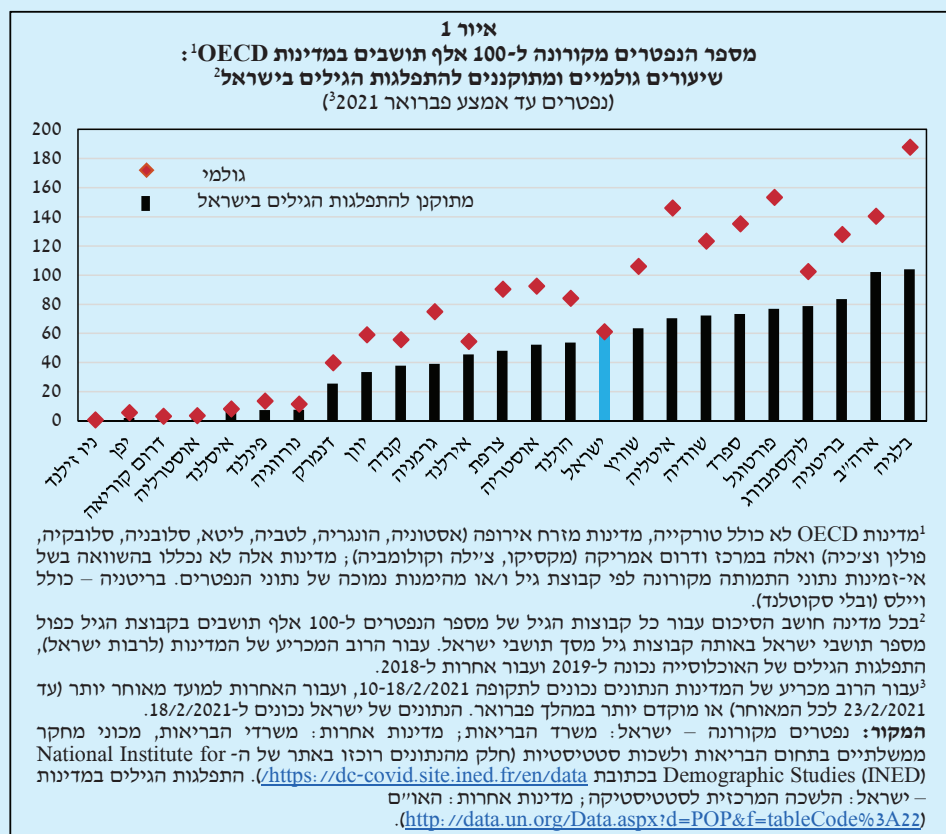
ניתן להצביע על מספר אבני דרך בהתפשטות הנגיף בארץ (איור 2). התחלואה התגברה בחודש מרץ, הובילה לסגר ראשון, ובעקבותיו היא דעכה בשלהי אפריל וניתנו הקלות במגבלות הריחוק החברתי. מחודש יוני עלתה התחלואה בהתמדה עד שבאמצע ספטמבר הוטל סגר שני למשך חודש. במהלך דצמבר החל מבצע החיסונים המהיר, במקביל להאמרת התחלואה

¹ ניתוח דומה, אבל מצרפי ברמה של אזורים סטטיסטיים (שכונות), מופיע בדוח הוועדה המייעצת למועצה לביטחון לאומי, אוקטובר 2020. אנו מודים לעובדי הלמ"ס על הכנת הנתונים והעמדתם בחדר המחקר.

² לא התקבלו ממשרד הבריאות נתוני נבדקים לקורונה שנמצאו שליליים.

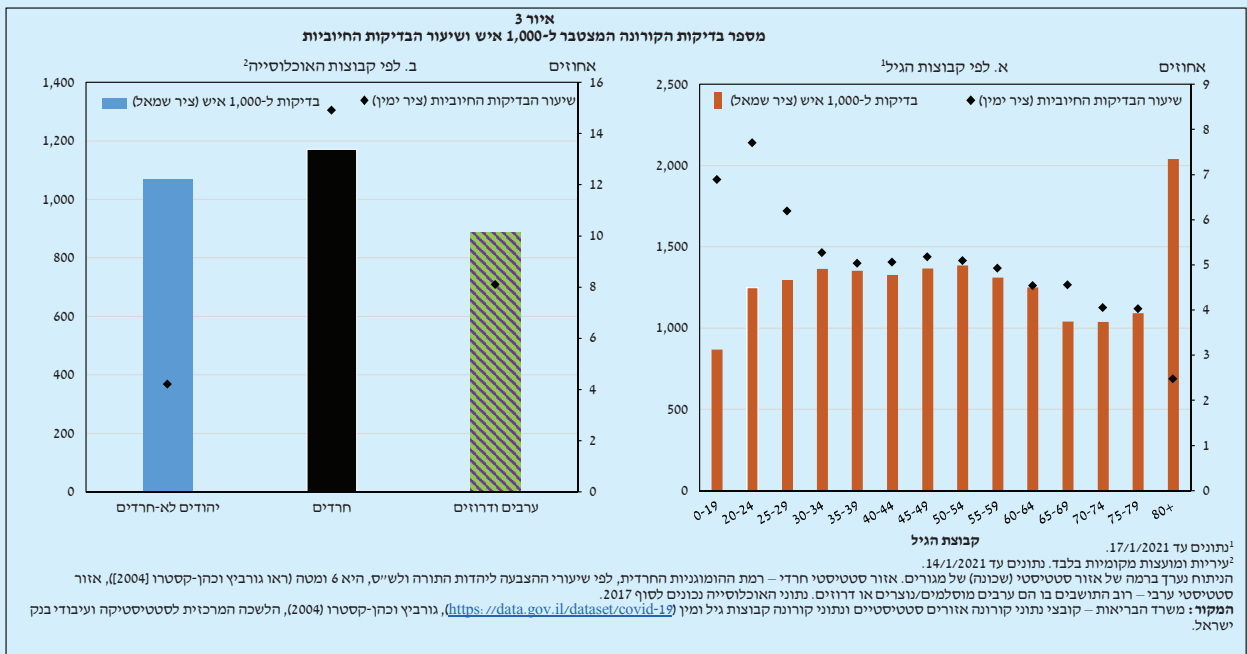
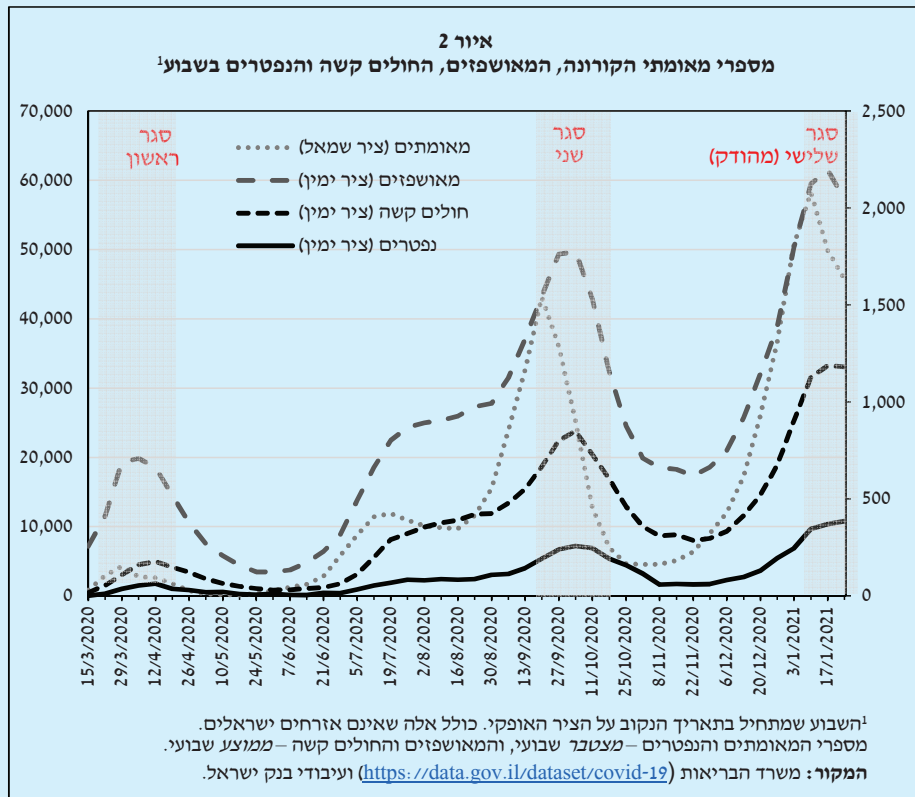
³ חלק מהחולים הם באשפוז ביתי או במלוניות קורונה, ואין לנו מידע עליהם. התמותה תלויה גם במצב הרפואי הקודם ובטיב הטיפול הרפואי.

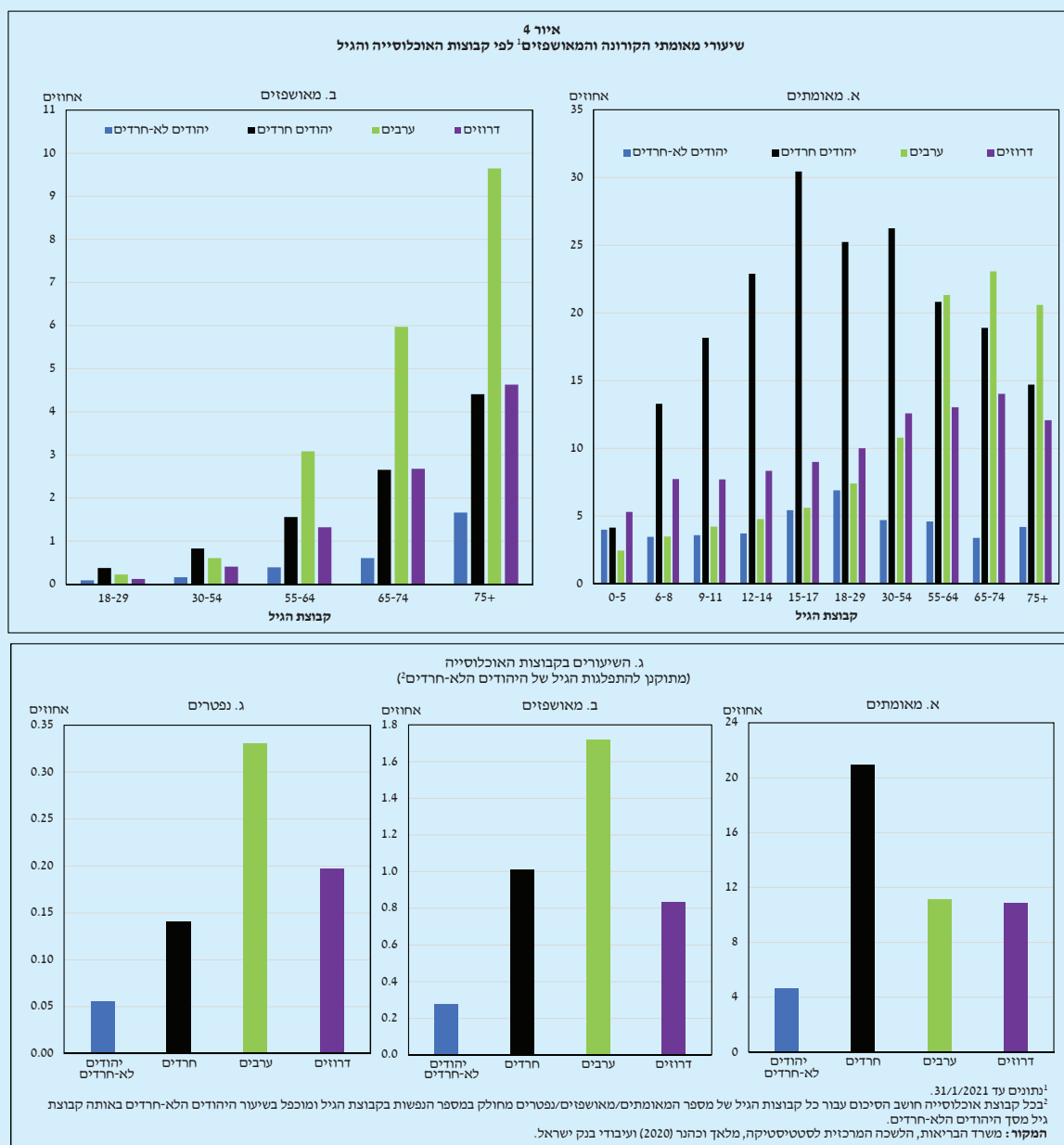
⁴ ראו גם: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2020) ו-Haklai ואחרים (2021).

לממדים שלא נרשמו לפני כן, בין השאר בשל חדירת מוטציות מדבקות יותר של הנגיף לארץ, ובעקבות זאת הוטל בסוף החודש סגר שלישי. סגר זה הודק שבוע לאחר מכן למשך כחודש, ויציאה הדרגתית ממנו החלה ב-7 בפברואר 2021. איור 3 מלמד שמספר בדיקות הקורונה לנפש בקרב הצעירים עד גיל 29 היה נמוך יחסית, אף ששיעור החיוביים גבוה, ואצל המבוגרים יותר שיעורי הבדיקות ואלו החיוביות ירדו במתינות עם הגיל. לבני השמונים ומעלה נערכו בדיקות רבות, ושיעור החיוביים בקרבם נמוך יחסית; זאת, בין השאר, בזכות התוכנית "מגן אבות ואימהות", שניטרה את התחלואה של דיירי בתי האבות ומוסדות נוספים, ונקטה צעדים נמרצים למניעת התפרצויות של המגיפה בקרבם, שהביאו לצניחת התחלואה אצלם מהרביע השלישי של 2020 ואילך. איור 3 מראה שמספרי בדיקות הקורונה לנפש במגזר החרדי והיהודי הלא-חרדי היו דומים, והמספר היה נמוך בהרבה בקרב הערבים (והדרוזים); זאת חרף העובדה ששיעורי המאומתים החרדים והערבים מכלל האוכלוסייה במגזרים אלו היו גבוהים יחסית, ובהתאם לכך גם שיעור הבדיקות החיוביות. שיעורי המאומתים והמאושפזים (מכלל האוכלוסייה ולא רק מבין המאומתים) בחלוקה לקבוצות גיל ואוכלוסייה מוצגים באיור 4 (חלקים א' ו'ב'). בתוך כל קבוצת גיל הם בדרך כלל בסדר היורד הבא: חרדים⁵ או ערבים, דרוזים ויהודים לא-חרדים. שיעורי המאומתים גבוהים יחסית אצל חרדים בגילים 15–17, ובולטים השיעורים הגבוהים בקרב מבוגרים ערבים ודרוזים. תמונה דומה עולה גם מנתוני המאושפזים. שיעורי האשפוז עולים בתלילות מהעשור השישי לחיים. כיוון ששיעורי התחלואה תלויים בגיל, והאוכלוסיות הערבית ובמיוחד החרדית צעירות יחסית, מוצגים (באיור 4) שיעורי המאומתים, המאושפזים והנפטרים מקורונה שהיו מתקבלים בכל קבוצת אוכלוסייה אילו התפלגות הגילים שלה הייתה

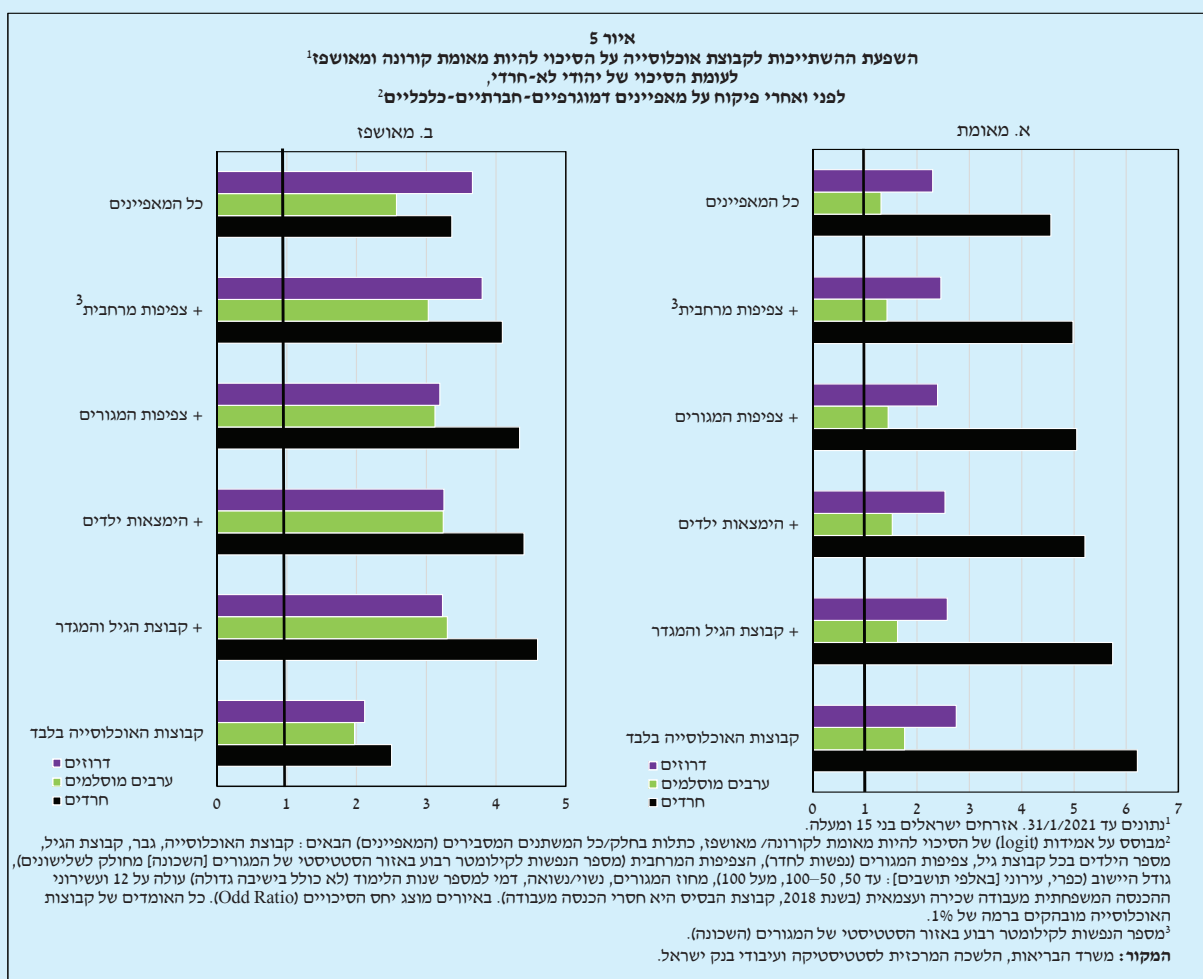
⁵ חרדים הם אלו שסווגו כך במרשם הדתיות של הלמ"ס, המסתמך בין השאר על מוסדות החינוך שבהם למד הפרט (למשל ישיבה גדולה) או למדו קרובי משפחתו. באמידות שתוצאותיהן יוצגו בהמשך, המבוססות על סקרי כוח אדם, חרדים הם לפי הגדרה עצמית של הנסקרים.

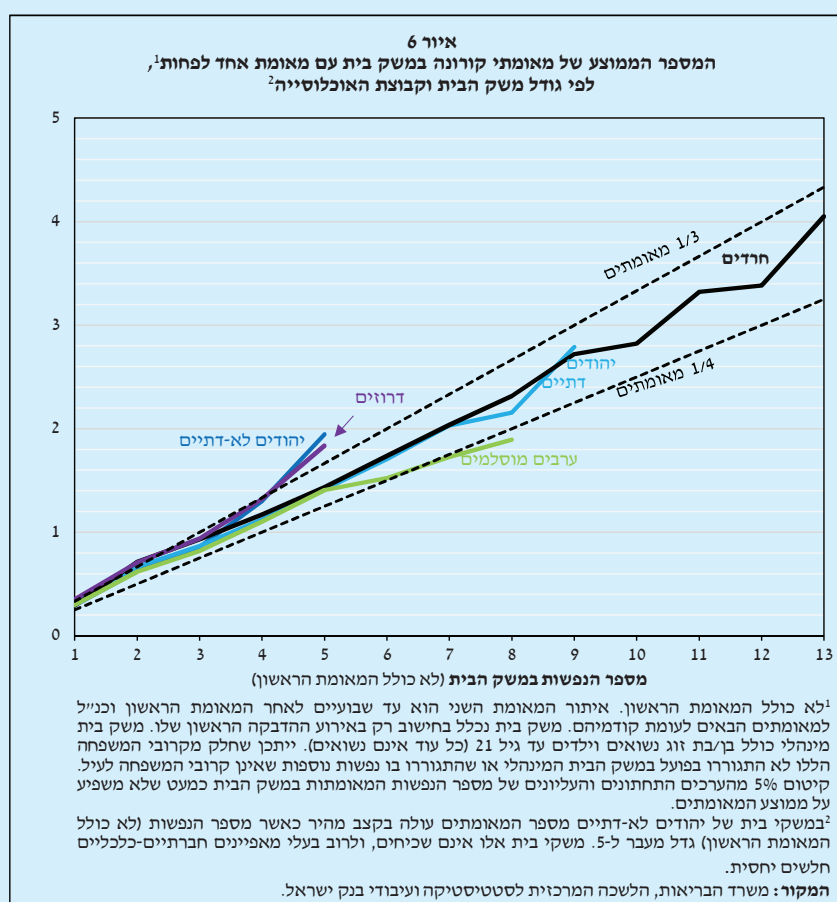
כמו של היהודים הלא-חרדים. בולטים השיעורים הגבוהים מאוד של מאומתיים חרדים, ובמידה פחותה של ערבים ודרוזים. שיעורי המאושפזים והנפטרים היחסיים גבוהים במיוחד אצל הערבים: בעוד ששיעור המאומתיים הערבים גבוה רק פי 2.4 מזה של היהודים הלא-חרדים, בגלל שכיחות נמוכה של בדיקות קורונה אצל הראשונים (איור 3ב לעיל), שיעורי המאושפזים והנפטרים בקרבם גבוהים מאשר בקרב היהודים הלא-חרדים בערך פי 6. בסך הכול, כ-47% מהמאושפזים וכ-29% מהנפטרים היו חרדים, ערבים ודרוזים, בעוד שחלקם באוכלוסיית בני ה-65 ומעלה הוא פחות מ-10%.

בהסתמך על סקרי כוח אדם לשנים 2018–2020 – המהווים מדגם מייצג של בני 15 ומעלה – מוצגות באיור 5 תוצאות אמידות של הסתברות המשתייכים לקבוצות האוכלוסייה השונות להיות מאומתים יחסית להסתברות של יהודים לא-חרדים. בכל אמידה מוסיפים למשתנים המפקחים עוד מאפיינים דמוגרפיים-חברתיים-כלכליים של הפרטים. סיכוייהם של חרדים להיות מאומתים גבוהים פי 6.2 מאלו של יהודים לא-חרדים לפני שמתחשבים במאפיינים (העמודה השחורה התחתונה בחלק א'); כאשר מביאים בחשבון את הגיל והמגדר הסיכוי היחסי של החרדים יורד לפי 5.7, שכן רבים מהחרדים צעירים, ובקבוצת גיל זו שיעור המאומתים כאמור גבוה; כאשר מפקחים גם על מספר הילדים וצפיפות המגורים במשק הבית, וכן על הצפיפות בשכונת המגורים, הסיכוי היחסי יורד מעט, ממצא שעשוי להצביע על כך שריבוי ילדים במשפחות ומגורים בדירות ובשכונות צפופות כמעט אינם תורמים לתחלואה. (ראו גם בהמשך.) לאחר שמתחשבים גם במאפיינים נוספים (גודל היישוב, מחוז המגורים, המצב המשפחתי, רמת ההשכלה וההכנסה המשפחתית מעבודה [בשנת 2018]) הסיכוי של חרדים להיות מאומתים לקורונה עדיין גבוה פי 4.6 מזה של יהודים לא-חרדים – ממצא העשוי ללמד שלגורמים התנהגותיים הייתה כפי הנראה תרומה לשיעורי המאומתים הגבוהים בקרבם. לערבים מוסלמים היה סיכוי גבוה פי 1.8 מזה של יהודים לא-חרדים להיות מאומתים, לפני שמתחשבים במאפיינים האישיים, ולדרוזים – פי 2.7. פער אלו מצטמצמים לפי 1.3 ולפי 2.3, בהתאמה, אחרי שמביאים בחשבון את המאפיינים.

הסיכוי היחסי של קבוצות האוכלוסייה להתאשפז (בבית חולים) בעקבות הידבקות בקורונה – מדד המשקף את שכיחות התחלואה טוב יותר מהסיכוי להיות מאומת – מוצג באיור 5. מתברר שלמספר הילדים במשק הבית ולצפיפות המגורים הייתה השפעה מועטה יחסית על הסיכוי להתאשפז עד סוף ינואר 2021, בדומה לממצאים לגבי המאומתים. לאחר התחשבות במאפיינים האישיים סיכוייהם של חרדים, ערבים מוסלמים ודרוזים להתאשפז היו גבוהים פי 3 מאלו של יהודים לא-חרדים. עוד מלמדת האמידה, שהסיכוי של משכילים (13+ שנות לימוד, לא כולל בישיבה גדולה) להתאשפז היה נמוך בשליש משל האחרים, וזאת לאחר שמפקחים על שאר המאפיינים האישיים. יצוין כי התקבלו תוצאות דומות של הסיכויים להיות מאומת ומאושפז לגבי התקופה שעד תחילת מבצע החיסונים בדצמבר.

חלק לא מבוטל מההדבקה בקורונה התרחש בתוך משקי הבית: במחצית ממשקי הבית בני 2 נפשות ויותר אשר היה בהם מאומת היה לפחות עוד מאומת. באיור 6 מוצגים מספרי המאומתים הממוצעים במשקי בית שנמצא בהם מאומת אחד לפחות לפי גודל משק הבית וקבוצת האוכלוסייה. כל נפש נוספת במשק הבית הלכה יד ביד עם 1/3 עד 1/4 מאומת נוסף, וזאת בניגוד להשערה שככל שמשקי הבית גדולים יותר ההדבקה שכיחה יותר.⁶ נדגיש ששיעורי המאומתים במשקי הבית הללו גבוהים בהרבה משיעור הממוצע באוכלוסייה, שעמד על כ-7% עד סוף ינואר 2021.

⁶ ההבדלים בין קבוצות האוכלוסייה בשיעור המאומתים הממוצע במשק הבית תלוי גם בשיעור הנבדקים לקורונה.

קורונה במערכת החינוך

אחת הסוגיות המרכזיות בניהול משבר הקורונה הייתה פעילות מוסדות החינוך. מחד גיסא, פתיחתם מאפשרת לימודים אפקטיביים יותר מלמידה מרחוק (ראו חלק ב' בפרק), מצמצמת את הפגיעה ברווחת הילדים, ותומכת בתעסוקה של ההורים (מניעת הצורך במסגרות השגחה על ילדים קטנים ופניות לעבודה מהבית); מאידך ייתכן שפתיחת מוסדות החינוך מגבירה את התחלואה.⁷

בלוח 1 מוצגים שיעורי התלמידים והמורים המאומתים לפי דרגת הכיתה (השכבה) וזרם החינוך. שיעורי התלמידים המאומתים בחינוך החרדי גבוהים הרבה יותר מאשר בחינוך העברי הממלכתי והממלכתי-דתי וגם מאשר בחינוך הערבי. בכל זרמי החינוך השיעור האמיר בחינוך העל-יסודי, ובכיתות י"ב בחינוך החרדי הוא הגיע לכ-30% מהתלמידים (יותר משליש מהבנים וכרבע מהבנות). בשיבות הגדולות (ובכוללים) קרוב ל-30% מהתלמידים היו מאומתים; מדובר על כ-7% מסך המאומתים, בעוד שחלקם בכלל האוכלוסייה קטן מ-2%.

שיעור המורים המאומתים בחינוך החרדי גדול פי 4–5 מאשר בחינוך העברי הממלכתי, ושיעור המורים הערבים המאומתים כפול משיעורם בחינוך העברי הממלכתי, בשני המקרים בסדר גודל דומה ליחס שכיחויות המאומתים בקרב כל בני ה-30–54 (איור 3א לעיל). חלקם של המורים המאומתים ירד עם שלב החינוך, למרות הגידול של שיעור התלמידים המאומתים עם העלייה בדרגת הכיתה.⁸

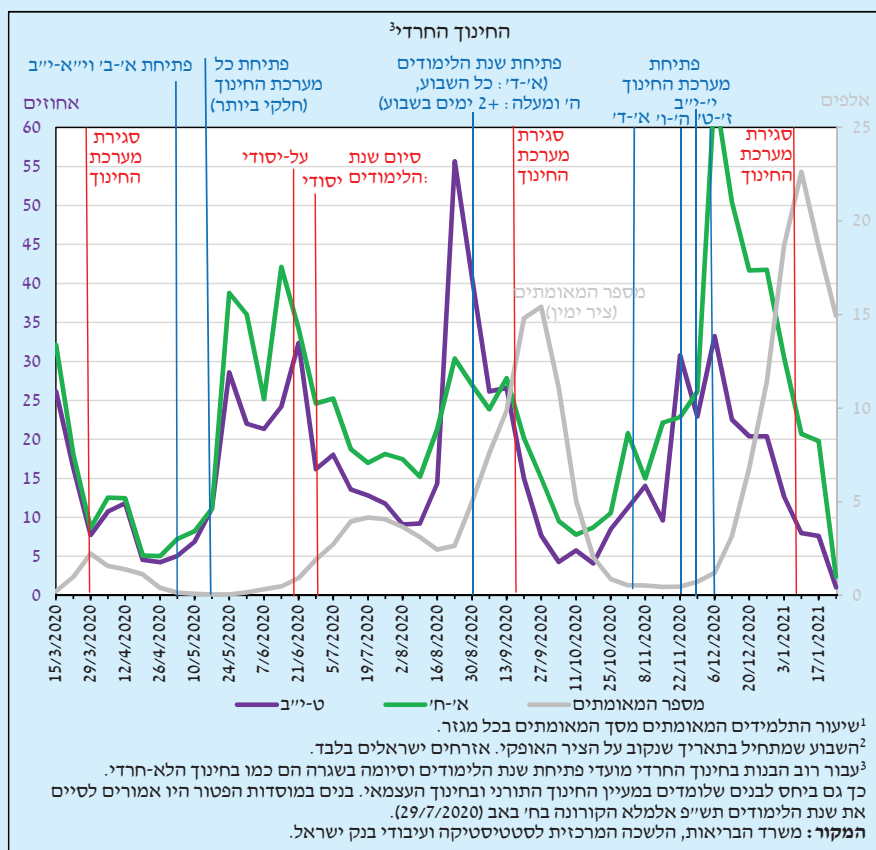
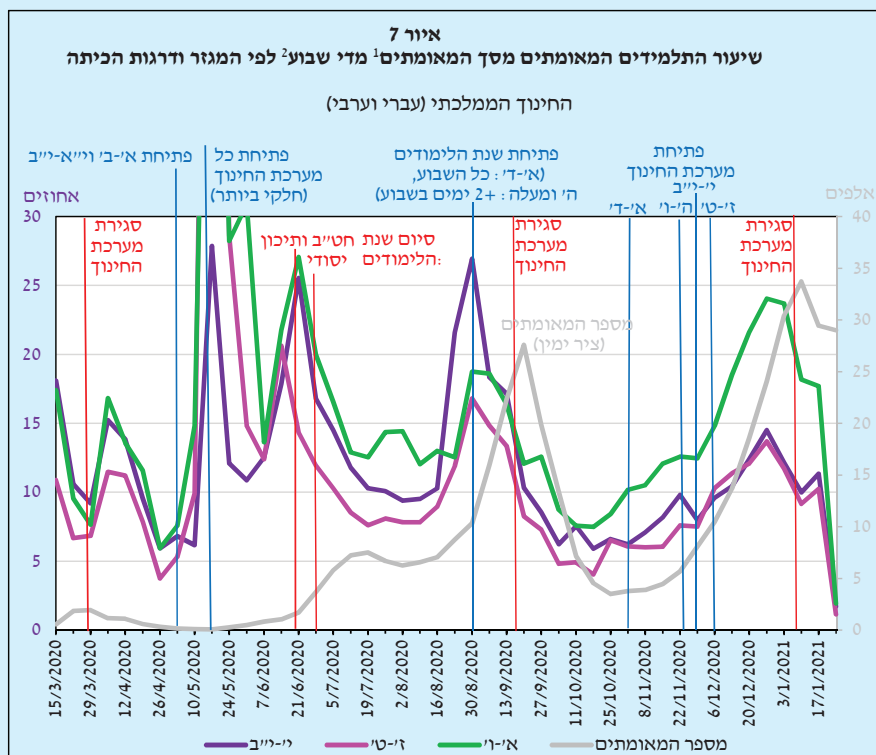
לוח 1

שיעורי התלמידים והמורים מאומתים קורונה לפי דרגות הכיתה והמגזר¹
(אחוזים)

דרגות הכיתה	החינוך העברי		החינוך הערבי
	ממלכתי		
	וממלכתי-דתי	חרדי	
תלמידים			
א'-ג'	4.0	14.5	3.4
ד'-ו'	4.2	18.3	3.9
ז'-ט'	5.4	26.6	4.7
י'-י"ב	8.2	29.9	5.8
ישיבות גדולות ²		28.9	
שלב החינוך			
יסודי	8.6	29.8	13.6
חט"ב	3.9		11.6
תיכון/ישיבה קטנה	5.8	29.3	12.5

(1) עד 31/1/2021. אזורחים ישראלים בלבד.
נתוני התלמידים נכונים לשנת הלימודים 2019/2020 (תש"פ) ואלה של המורים גם לשנת הלימודים 2020/2021 (תשפ"א).
(2) וכוללים לאברכים.
המקור: משרד הבריאות, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

⁷ לסקירה של מחקרים מהעולם אשר בחנו את הקשר בין דפוסי הפעילות של בתי הספר לבין התחלואה בקורונה ראו Goldhaber ואחרים (2021).
⁸ נערכו אמידות של הסיכוי להיות מאומת ומאושפז לפי המאפיינים הדמוגרפיים-חברתיים-כלכליים שפורטו באיור 5 לעיל, וכן לפי משלח היד. התברר שלמורים היה סיכוי הגבוה ב-15% מזה של מנהלים (קבוצת ההשוואה) להיות מאומתים (שיעור הבדיקות של מורים כנראה גבוה), אך סיכוייהם להתאשפז לא היו שונים באופן מובהק. עם זאת יש לזכור שמספר הימים שבהם בתי הספר היו אמורים להיות פתוחים בהתאם להנחיות היה מצומצם. (ראו חלק ב' בפרק).

איור 7 מציג את שיעורי התלמידים המאומתים מסך המאומתים לאורך זמן לפי המגזר ודרגות הכיתה. עם הפתיחה הרשמית של בתי הספר במאי 2020, לאחר היציאה מהסגר הראשון, נסק בחינוך הממלכתי (העברי והערבי) והחרדי שיעורם של התלמידים המאומתים מכלל המאומתים בכל מגזר, ולאחר סיום שנת הלימודים ירדו שיעוריהם ירידה חדה, בעוד שמספר המאומתים הכללי עלה בהתמדה. עוד לפני פתיחת שנת הלימודים תשפ"א עלה חלקם של התלמידים המאומתים בחינוך הממלכתי ובחרדי מכלל המאומתים עלייה בולטת, וזו נבלמה עוד לפני סגירת מערכת החינוך כעבור שבוע, עם הטלת הסגר השני. במהלך נובמבר שבה ונפתחה מערכת החינוך בהדרגה. עוד לפני כן האמיר שיעור התלמידים המאומתים מכלל המאומתים, והוא הוסיף ועלה במהלך פעילותה של המערכת, במקביל לעלייה תלולה של מספר המאומתים הכללי. חלקם של התלמידים המאומתים בחינוך החרדי מכלל המאומתים במגזר פחת עוד לפני שבתי הספר היו אמורים להיסגר עם הטלת הסגר השלישי, ואילו בחינוך הממלכתי הדבר קרה בעיקר לאחר שהם נסגרו. התמונה העולה מהאיור אפוא מעורבת: רק בחלק מהמקרים העלייה בתחלואה המדווחת הלכה יד ביד עם הפתיחה הרשמית של בתי הספר, ונסיגתה – עם סגירתם.

לפיכך נערכו אמידות סטטיסטיות שבחנו את הזיקה בין פעילות בתי הספר לסיכוי של התלמידים להיות מאומתים לקורונה. הוגדרו ארבע תקופות סביב כל אחד מאירועי הפתיחה/סגירה של בתי הספר לפי החלטות הממשלה, אירועים המסומנים גם באיור 7 (אין בנמצא מידע על פעילות בתי הספר בפועל): (א) שבועיים לפני הפתיחה; (ב) התקופה שבמהלכה בתי הספר היו פתוחים; (ג) שבועיים לאחר סגירתם (אז יכולים להתגלות מאומתים שנדבקו בתקופה הקודמת); (ד) 2–4 שבועות לאחר סגירת בתי הספר. נערכו אמידות של הסיכוי היומי של ילד בגיל בית ספר (בני 5–17) המשתייכים למשקי בית שהופיעו בסקרי כוח האדם להיות מאומת בתקופות לעיל כתלות בגורמים הבאים⁹: התקופה, המגזר (הממלכתי-עברי והממלכתי-דתי [להלן העברי הממלכתי], חרדי וערבי [כולל דרוזי]), קבוצת הגיל, הימצאות מאומת במשק הבית בשבועיים שקדמו ליום הנאמד (במטרה לפקח על הידבקות במשק הבית) ומספר המאומתים היומי בני 18 ומעלה במגזר שהילד משתייך אליו (היהודי-לא-חרדי, החרדי או הערבי), כדי לשקף את התמורות בתחלואה של בוגרים, שחלקן כנראה אינן נובעות מפתיחת/סגירת בתי הספר.¹⁰ מכאן שנאמד הסיכוי של תלמיד להיות מאומת בעת שבתי הספר אמורים היו להיות פתוחים לעומת הסיכוי שלו לכך כשהם היו סגורים, שהוא מעל ומעבר לסיכוי הכללי שלו להיות מאומת. מלוח 2 עולה שבסך הכול בתקופה שבה בתי הספר היו פתוחים הסיכוי להיות מאומת עלה בכ-2% (הערך 1.023 בטור 1א) יחסית לשבועיים שקדמו לפתיחת בתי הספר; הסיכוי היחסי גדל לכ-7% בשבועיים שלאחר סגירתם, ובהמשך הוא נותר גבוה יותר מאשר טרם הפתיחה.¹¹ יוצא אפוא שבתקופה שבתי הספר היו פתוחים ועד שבועיים לאחר סגירתם הסיכוי היחסי להיות מאומת גדל בקרוב ל-4% (טור 1ב).¹² מאמידות נפרדות לכל מגזר עולה שבאותה תקופה הסיכוי היחסי של תלמיד להיות מאומת גדל בחינוך העברי הממלכתי בכ-5% (טור 2), בחינוך החרדי בכ-2% (טור 3) ובחינוך הערבי בכ-1% (טור 4). גידול הסיכוי להיות מאומת בחינוך החרדי והערבי נמוך בכ-2% מאשר בחינוך העברי הממלכתי (טור 5). עוד עולה מהאמידות שפתיחת בתי הספר הביאה לגידול של כ-4% בסיכוי של בני 10–14 להיות מאומתים – מעל ומעבר לגידול בקרב בני 5–9 – ולגידול יחסי של כ-6% בקרב בני 15–17.

⁹ ילד שנמצא מאומת מושמט מהאמידות מן היום שלאחר מכן.

¹⁰ מספר המאומתים המבוגרים מתואם עם הנעשה במערכת החינוך משלושה טעמים: חלק מהמבוגרים נדבקו מתלמידים; עיתוי בדיקות הקורונה של מבוגרים מושפע מהימצאות תלמידים מאומתים בבתי הספר שבהם לומדים ילדיהם; ההחלטה על עיתוי פתיחת/סגירת בתי הספר תלויה במספר המאומתים, לרבות המבוגרים. ההנחה הסמויה באמידות היא שעובר פרק זמן מסוים ממועד האימות של התלמיד ועד שהוא מדביק מבוגר, אם בכלל.

יצוין כי באמידות שבהן המשתנה המפקח של מספר המאומתים היומי בני 18 ומעלה במגזר שאליו משתייך הילד ביום השוטף הוחלף במשתנה זה יום קודם התקבלו אומדים דומים לאלו שיוצגו להלן.

¹¹ באמידות שלא כללו את התקופה סביבת פתיחת בתי הספר בנובמבר נמצא שבמהלך 2–4 השבועות לאחר סגירתם האומד לא היה מובהק יחסית לתקופה שלפני פתיחת בתי הספר. ייתכן שהסיבה לאומד החיובי והמובהק שנמצא באמידות המוצגות בלוח 2, הכוללות גם את התקופה לעיל, היא שהחל מחודש דצמבר התפשט בארץ הווריאנט הבריטי, המדבק מאוד בקרב ילדים, והתחלואה גאתה, במקביל לתחילת מבצע החיסונים של המבוגרים; כפועל יוצא הזיקה בין התחלואה של מבוגרים (אחד המשתנים המפקחים באמידות) לזו של ילדים נחלשה.

¹² לשם המחשה, אילו בשבועיים שקדמו לפתיחת בתי הספר היו בממוצע 100 ילדים מאומתים מדי יום, כאשר בתי הספר נפתחו ועד שבועיים לאחר סגירתם החוזרת נוספו בממוצע כ-4 מאומתים מדי יום (בהנחה שהתחלואה של מבוגרים הייתה יציבה בכל התקופות).

לוח 2
הסיכויים של תלמידי בתי הספר להיות מאומתים לקורונה לפי התקופה,
בהשוואה לסיכוייהם בשבועיים שקדמו לפתיחת בתי הספר
(יחס ההסתברויות)

התקופה הנאמדת	סה"כ	החינוך העברי		סה"כ	
		ממלכתי	חרדי	ממלכתי	חרדי
	א1	ב1	2	3	4
(ב) ביה"ס פתוחים	1.023***	1.036***	1.052***	1.018***	1.008***
(ג) עד 2 שבועות לאחר סגירתם	1.073***				
(ד) 2-4 שבועות לאחר סגירתם	1.019***	1.019***	1.036***	0.998	0.952***
[(ב)+(ג)] × חרדי					0.976***
[(ב)+(ג)] × ערבי					0.980***

*** מובהק ברמת של 1%.
המקור: משרד הבריאות, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ועיבודי בנק ישראל.

מקורות

גורביץ, נ' וא' כהן-קסטרו א' (2004). החרדים תפרושת גאוגרפית ומאפיינים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים של האוכלוסייה החרדית בישראל, סדרת ניירות עבודה מספר 5, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ירושלים.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2020). עלייה בסך התמותה בישראל בתקופת הקורונה: נתונים עד סוף אוקטובר 2020, הודעה לתקשורת 390/2020.

וינרב, א' (2021). תמותה עודפת ותוחלת חיים בישראל בשנת 2020, מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל, נייר מדיניות מס' 02.2021, ירושלים.

מלאך, ג' ולי' כהנר (2020). שנתון החברה החרדית בישראל 2020, המכון הישראלי לדמוקרטיה, ירושלים.

Goldhaber, D., S.A. Imberman, K.O. Strunk, B. Hoptkins, N. Brown, E. Harbatkin and T. Kilbride (2021). To What Extent Does In-Person Schooling Contribute to the Spread of COVID-19? Evidence from Michigan and Washington, NBER Working Paper 28455.

Haklai, Z., M. Aburbeh, N. Goldberger and E.S. Gordon (2021). "Excess Mortality During the COVID-19 Pandemic in Israel, March–November 2020: When, Where, and for Whom?" *Israel Journal of Health Policy Research*, 10: 17, <https://doi.org/10.1186/s13584-021-00450-4>.